

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

Бібліотека слідства та дізнання
Заснована в 2011 році

Криміналістика

Підручник

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук,
професора А. Ф. Волобуєва*

Допущено Міністерством внутрішніх справ України

Харків 2011

УДК 343.98.(477)(075.8)

ББК 67.9(4УКР)62я73

К 82

Колектив авторів:

Берназ В. Д., д-р юрид. наук, проф. – глава 5; **Бірюков В. В.**, канд. юрид. наук, доц., – глави 6, 8 (у співавторстві з **Красюком І. П.**); **Вакуленко О. Ф.** – §4 глави 17 (у співавторстві з **Маляровою В. О.**); **Волобуєв А. Ф.**, д-р юрид. наук, проф., – глави 1, 2, 13, 15, 19, 20, 21; **Гацкалов К. О.** – гл. 9 (у співавторстві з **Салтевським М. В.** і **Лаптою С. П.**); **Грицаченко В. В.**, канд. юрид. наук, доц., – § 2, 3 глави 29; **Заяць Д. Д.**, канд. юрид. наук, доц., – глава 18; **Іщенко А. В.**, д-р юрид. наук, проф., – глава 10 (у співавторстві з **Кофановим А. В.** і **Кобцем М. В.**); **Качурін С. Г.**, канд. юрид. наук, доц., – § 5 глави 11; **Книженко С. О.**, канд. юрид. наук – глава 28; **Кобець М. В.**, канд. юрид. наук – глава 10 (у співавторстві з **Іщенко А. В.** і **Кофановим А. В.**); **Коваленко В. В.**, канд. юрид. наук, доц., – § §1–4 глави 11; **Колесніков В. В.**, канд. юрид. наук – глава 25; **Кофанов А. В.**, канд. юрид. наук, доц., – глава 10 (у співавторстві з **Іщенко А. В.** і **Кобцем М. В.**); **Красюк І. П.**, канд. юрид. наук – глава 8 (у співавторстві з **Бірюковим В. В.**); **Лапта С. П.**, канд. юрид. наук – глави 4 (у співавторстві з **Щербаковським М. Г.**), 7 (у співавторстві з **Перліним С. І.**), 9 (у співавторстві з **Салтевським М. В.** і **Гацкаловим К. О.**); **Лозова С. М.**, канд. психол. наук – глава 16; **Лук'янчиков Є. Д.**, д-р юрид. наук, проф., – глава 3; **Лускатов О. В.**, канд. юрид. наук, доц., – глава 24; **Макаренко Є. І.**, канд. юрид. наук, проф., – глава 23; **Малярова В. О.**, канд. юрид. наук – глави 14, 17 (§ 4 глави 17 у співавторстві з **Вакуленком О. Ф.**); **Матюшкова Т. П.**, канд. юрид. наук – глава 22; **Одерій О. В.**, канд. юрид. наук, доц., – глава 30; **Пазинич Т. А.**, канд. юрид. наук – глава 26; **Перлін С. І.** – глава 7 (у співавторстві з **Лаптою С. П.**); **Салтевський М. В.**, д-р юрид. наук, проф., – глави 7, 9 (у співавторстві з **Лаптою С. П.**); **Степанюк Р. Л.**, канд. юрид. наук, доц., – глава 27; **Чернець М. Г.**, канд. юрид. наук, доц., – глава 12; **Щербаковський М. Г.**, канд. юрид. наук, доц., – глави 4 (у співавторстві з **Лаптою С. П.**), 31; **Юнацький О. В.**, канд. юрид. наук, доц., – § § 1, 4 глави 29

Рецензенти:

В. Ю. Шенітько – д-р юрид. наук, проф., акад. НАПрН України, зав. каф. криміналістики Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, заслужений діяч науки і техніки України;

В. В. Тищенко – д-р юрид. наук, проф., зав. каф. криміналістики Одеської національної юридичної академії;

В. В. Лисенко – д-р юрид., проф., перший заст. начальника Науково-дослідного центру з проблем оподаткування Національного університету державної податкової служби України

*Допущено Міністерством внутрішніх справ України
як навчальний посібник для вищих навчальних закладів
(лист № 6/7-6617 від 30.11.2010)*

© Берназ В. Д., Бірюков В. В., Волобуєв А. Ф.
та ін., 2011

ISBN 978-966-610-158-0

© Харківський національний університет
внутрішніх справ, 2011

© Тяпкін А. С., дизайн обкладинки, 2011

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	15
----------------	----

РОЗДІЛ І ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КРИМІНАЛІСТИКИ

ГЛАВА 1 ПРЕДМЕТ, МЕТОДИ ТА СИСТЕМА КРИМІНАЛІСТИКИ, ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ НАУКАМИ

§1. Предмет і завдання криміналістики.....	17
§2. Методи криміналістики.....	19
§3. Система криміналістики.....	23
§4. Зв'язок криміналістики з іншими науками та її значення у професійній підготовці кадрів для правоохоронних органів	25
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	27

ГЛАВА 2 КРИМІНАЛІСТИЧНА ДІАГНОСТИКА ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ

§1. Розслідування злочину як процес пізнання події минулого.....	27
§2. Поняття криміналістичної діагностики як методу пізнання та його значення при розслідуванні злочинів	29
§3. Поняття криміналістичної ідентифікації як методу пізнання та одержання доказів при розслідуванні злочинів.....	31
§4. Встановлення групової належності об'єкта при розслідуванні злочинів.....	34
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	37

ГЛАВА 3 КРИМІНАЛІСТИЧНІ ВЕРСІЇ І ПРОГНОЗУВАННЯ

§1. Поняття та значення версій як методу гіпотетичного пізнання при розслідуванні злочинів	37
§2. Порядок і правила використання версій при розслідуванні злочинів.....	46
§3. Поняття криміналістичного прогнозування та його значення при розслідуванні злочинів	52
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	58

ГЛАВА 4 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

§1. <i>Поняття спеціальних знань і мета їх використання при розслідуванні злочинів</i>	59
§2. <i>Непроцесуальні форми використання спеціальних знань</i>	62
§3. <i>Процесуальні форми використання спеціальних знань</i>	68
§4. <i>Класифікація судових експертиз</i>	75
§5. <i>Система державних експертних установ в Україні</i>	78
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	80

ГЛАВА 5 ВЗАЄМОДІЯ СЛІДЧОГО З ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМОГИ ГРОМАДСЬКОСТІ ТА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ

§1. <i>Поняття оперативно-розшукової діяльності та значення її методів при розслідуванні злочинів</i>	
§2. <i>Правові основи та організаційні форми взаємодії слідчого з оперативно-розшуковими та іншими службами органів внутрішніх справ</i>	86
§3. <i>Використання при розслідуванні злочинів інформації, одержаної оперативно-розшуковим шляхом</i>	89
§4. <i>Використання допомоги громадськості та засобів масової інформації при розслідуванні і попередженні злочинів</i>	92
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	96

ГЛАВА 6 ІНФОРМАЦІЙНО-ДОВІДКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ (КРИМІНАЛІСТИЧНІ ОБЛІКИ)

§1. <i>Поняття і правові основи інформаційно-довідкового забезпечення розслідування злочинів</i>	97
§2. <i>Криміналістично значущі об'єкти, способи і форми їх реєстрації</i>	99
§3. <i>Інформаційні системи підрозділів Департаменту інформаційних технологій МВС України</i>	101
§4. <i>Інформаційні системи підрозділів експертно-криміналістичної служби МВС України</i>	106

§5. Міждержавні обліки та можливості їх використання при розслідуванні злочинів.....	111
§6. Використання інформації, отриманої з інформаційних систем, при розслідуванні злочинів	115
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	116

РОЗДІЛ II КРИМІНАЛІСТИЧНА ТЕХНІКА

ГЛАВА 7 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТЕХНІКИ

§1. Поняття криміналістичної техніки, правові підстави використання техніко-криміналістичних засобів при розслідуванні злочинів	118
§2. Комплекти техніко-криміналістичних засобів, що використовуються для виявлення, фіксації і вилучення слідів злочину – джерел доказів.....	122
§3. Техніко-криміналістичні засоби, що використовуються при проведенні експертного дослідження речових доказів.....	124
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	127

ГЛАВА 8 КРИМІНАЛІСТИЧНА ФОТОГРАФІЯ, ЗВУКО- І ВІДЕОЗАПИС

§1. Поняття і значення криміналістичної фотографії в розслідуванні злочинів.....	128
§2. Методи криміналістичної фотографії.....	131
§3. Види і способи фотозйомки при проведенні огляду місця події та інших слідчих дій	136
§4. Процесуальне оформлення застосування фотографії при проведенні слідчих дій та експертних досліджень.....	140
§5. Застосування звуко- і відеозапису при розслідуванні злочинів та процесуальне оформлення його результатів.....	141
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	147

ГЛАВА 9 КРИМІНАЛІСТИЧНА ТРАСОЛОГІЯ

§1. Механізм відображення злочину в навколишньому середовищі, поняття і класифікація його слідів	147
---	-----

§2. Поняття трасології і значення слідів-відображень при розслідуванні злочинів	151
§3. Види слідів людини, їх виявлення, фіксація, вилучення і використання.....	155
§4. Сліди взуття, їх виявлення, фіксація, вилучення і використання	165
§5. Сліди транспортних засобів, їх виявлення, фіксація, вилучення і використання.....	170
§6. Сліди знарядь злочину та інструментів, їх виявлення, фіксація, вилучення і використання	175
§7. Підготовка і призначення трасологічної експертизи	180
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	183

ГЛАВА 10 КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБРОЇ, БОЄПРИПАСІВ, ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН, ПРИСТРОЇВ ТА СЛІДІВ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

§1. Поняття судової балістики та її значення для розслідування злочинів.....	184
§2. Поняття та класифікація вогнепальної зброї.....	185
§3. Механізм пострілу та утворення його слідів, їх види.....	190
§4. Виявлення, фіксація, вилучення і використання слідів вогнепальної зброї	194
§5. Види вибухових пристроїв і речовин, сліди їх застосування при вчиненні злочину	201
§6. Виявлення, фіксація, вилучення і використання слідів вибухових пристроїв.....	207
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	210

ГЛАВА 11 КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТІВ

§1. Поняття документів як джерел доказів і криміналістичного документознавства.....	211
§2. Загальні правила огляду документів- речових доказів	214
§3. Способи повної і часткової підробки документів, їх ознаки, прийоми виявлення	216
§4. Загальна характеристика техніко-криміналістичної експертизи документів.....	226

<i>§ 5. Поняття письма та його складових елементів – почерку і писемної мови, їх значення при розслідуванні злочинів</i>	229
<i>§6. Підготовка і призначення почеркознавчої та авторознавчої експертиз</i>	234
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	238

ГЛАВА 12 КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЮДИНИ ЗА ОЗНАКАМИ ЗОВНІШНІСТІ (ГАБІТОЛОГІЯ)

<i>§1. Поняття габітології та її значення при розслідуванні злочинів</i>	239
<i>§2. Класифікація ознак зовнішності людини, джерела інформації про зовнішність</i>	240
<i>§3. Методи фіксації зовнішності людини</i>	244
<i>§4. Форми реєстрації осіб за ознаками зовнішності</i>	251
<i>§5. Види і форми ототожнювання людини за ознаками зовнішності</i>	256
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	259

РОЗДІЛ ІІІ КРИМІНАЛІСТИЧНА ТАКТИКА

ГЛАВА 13 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ТАКТИКИ

<i>§1. Криміналістична тактика як розділ науки криміналістики</i>	260
<i>§2. Основні поняття криміналістичної тактики</i>	266
<i>§3. Принципи слідчої тактики як критерії допустимості та ефективності використання тактичних прийомів при розслідуванні злочинів</i>	268
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	271

ГЛАВА 14 ТАКТИКА ОГЛЯДУ

<i>§1. Поняття та види огляду як слідчої дії</i>	272
<i>§2. Загальні положення тактики огляду</i>	276
<i>§3. Поняття огляду місця події та його значення</i>	278
<i>§4. Стадії огляду місця події</i>	281
<i>§5. Особливості окремих видів огляду</i>	284
<i>§6. Фіксація результатів огляду місця події</i>	287

<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>289</i>
--	------------

ГЛАВА 15 ТАКТИКА ДОПИТУ

<i>§1. Поняття допиту та його види на досудовому слідстві.....</i>	<i>290</i>
<i>§2. Поняття тактичних прийомів допиту і принципи їх допустимості.....</i>	<i>293</i>
<i>§3. Підготовка допиту.....</i>	<i>295</i>
<i>§4. Порядок проведення (структура) допиту.....</i>	<i>297</i>
<i>§5. Тактика допиту в типових ситуаціях.....</i>	<i>299</i>
<i>§6 Тактичні особливості допиту неповнолітніх.....</i>	<i>307</i>
<i>§7. Тактичні особливості допиту на очній ставці.....</i>	<i>310</i>
<i>§8. Фіксація результатів допиту.....</i>	<i>311</i>
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>313</i>

ГЛАВА 16 ТАКТИКА ПРЕД'ЯВЛЕННЯ ДЛЯ ВПІЗНАННЯ

<i>§1. Поняття пред'явлення для впізнання як різновид ідентифікації об'єктів та його значення при розслідуванні злочинів.....</i>	<i>314</i>
<i>§2. Загальні правила підготовки і проведення пред'явлення для впізнання.....</i>	<i>317</i>
<i>§3. Особливості підготовки і проведення окремих видів пред'явлення для впізнання.....</i>	<i>321</i>
<i>§4. Фіксація ходу і результатів пред'явлення для впізнання.....</i>	<i>328</i>
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>329</i>

ГЛАВА 17 ТАКТИКА ОБШУКУ І ВИЙМКИ

<i>§1. Поняття обшуку, його види та значення при розслідуванні злочинів.....</i>	<i>330</i>
<i>§2. Підготовка до обшуку.....</i>	<i>334</i>
<i>§3. Загальні тактичні прийоми обшуку.....</i>	<i>338</i>
<i>§4. Поняття виймки і особливості її проведення.....</i>	<i>346</i>
<i>§5. Фіксація результатів обшуку і виймки.....</i>	<i>348</i>
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>349</i>

ГЛАВА 18 ТАКТИКА ВІДТВОРЕННЯ ОБСТАНОВКИ ТА ОБСТАВИН ПОДІЇ

§1. <i>Поняття і види відтворення обстановки та обставин події</i>	350
§2. <i>Перевірка показань на місці як різновид відтворення обстановки та обставин події</i>	351
§3. <i>Слідчий експеримент як різновид відтворення обстановки та обставин події</i>	354
§4. <i>Фіксація ходу і результатів відтворення обстановки та обставин події</i>	364
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	368

РОЗДІЛ IV КРИМІНАЛІСТИЧНА МЕТОДИКА

ГЛАВА 19 ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ МЕТОДИКИ

§1. <i>Криміналістична методика як розділ науки криміналістики</i>	369
§2. <i>Структура методики розслідування злочинів окремого виду</i>	373
§3. <i>Профілактична діяльність слідчого при розслідуванні злочинів</i>	380
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	384

ГЛАВА 20 ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

§1. <i>Поняття та значення планування розслідування злочинів</i>	384
§2. <i>Структура і правила складання письмового плану розслідування</i>	386
§3. <i>Особливості планування розслідування слідчо-оперативною групою</i>	388
§4. <i>Планування роботи слідчого у групі кримінальних справ, що перебувають у його провадженні</i>	390
§5. <i>Поняття та значення організації розслідування злочинів</i>	391
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань</i>	394

ГЛАВА 21 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ВБИВСТВ І ЗАПОДІЯННЯ ТІЛЕСНИХ УШКОДЖЕНЬ

§1. <i>Криміналістична характеристика вбивств і тяжких тілесних ушкоджень, що спричинили смерть</i>	395
---	-----

§2. Особливості порушення кримінальних справ за ознаками вбивства і початкового етапу розслідування	400
§3. Особливості наступного етапу розслідування вбивств	405
§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні вбивств	406
§5. Криміналістична характеристика заподіяння умис- них тілесних ушкоджень та особливості їх розслідування	414
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	419

ГЛАВА 22 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗГВАЛТУВАНЬ

§1. Криміналістична характеристика згвалтувань	419
§2. Особливості порушення кримінальних справ за ознаками згвалтування і початкового етапу розслідування	424
§3. Особливості наступного етапу розслідування згвалтувань	428
§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні згвалтувань	431
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	438

ГЛАВА 23 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК

§1. Криміналістична характеристика крадіжок	439
§2. Особливості порушення кримінальних справ за ознаками крадіжки і початкового етапу розслідування	447
§3. Особливості наступного етапу розслідування крадіжок	454
§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні крадіжок	458
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань	467

ГЛАВА 24 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ГРАБЕЖІВ, РОЗБОЇВ ТА ВИМАГАНЬ

§1. Криміналістична характеристика грабегів, розбоїв, вимагань	468
§2. Особливості порушення кримінальних справ за ознаками грабегу, розбою чи вимагання і початкового етапу розслідування	477
§3. Особливості наступного етапу розслідування грабегів, розбоїв, вимагань	481

<i>§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні рабеджів, розбоїв та вимагань.....</i>	<i>483</i>
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>487</i>

ГЛАВА 25 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ВИНИКНЕННЯМ ПОЖЕЖ

<i>§1. Криміналістична класифікація та характеристика злочинів, пов'язаних з пожежами</i>	<i>488</i>
<i>§2. Особливості порушення кримінальних справ про злочини, пов'язані з пожежами, і початкового етапу розслідування.....</i>	<i>495</i>
<i>§3. Особливості наступного етапу розслідування злочинів, пов'язаних із пожежами</i>	<i>497</i>
<i>§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій при розслідуванні злочинів, пов'язаних із пожежами.....</i>	<i>499</i>
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>508</i>

ГЛАВА 26 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ШАХРАЙСТВ

<i>§1. Загальна характеристика шахрайств та їх криміналістична класифікація.....</i>	<i>508</i>
<i>§2. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування шахрайств, що вчиняються у сфері задоволення повсякденних потреб людини.....</i>	<i>511</i>
<i>§3. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування шахрайств, що вчиняються у побутовій сфері</i>	<i>514</i>
<i>§4. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування шахрайств, що вчиняються у сфері функціонування державних та інших суспільних інститутів.....</i>	<i>518</i>
<i>§5. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування шахрайств, що вчиняються у сфері підприємницької діяльності.....</i>	<i>524</i>
<i>§6. Особливості криміналістичної характеристики і розслідування шахрайств, що вчиняються у сфері використання електронних технологій</i>	<i>529</i>
<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>534</i>

ГЛАВА 27 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ПРИВЛАСНЕНЬ, РОЗТРАТ МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІНЬ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

§1. Криміналістична характеристика привласнень, розтрат майна або заволодінь ним шляхом зловживання службовим становищем.....	535
§2. Особливості порушення кримінальних справ про привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем і початкового етапу розслідування.....	539
§3. Особливості наступного етапу розслідування привласнень, розтрат майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.....	543
§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій у справах про привласнення, розтрати майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем.....	547
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	553

ГЛАВА 28 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ

§1. Криміналістична класифікація та характеристика екологічних злочинів.....	554
§2. Особливості порушення кримінальних справ щодо окремих класифікаційних груп екологічних злочинів і початкового етапу розслідування.....	566
§3. Особливості наступного етапу розслідування екологічних злочинів.....	569
§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій у справах про злочини проти довкілля.....	573
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	580

ГЛАВА 29 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ РУХУ ТА ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

§1. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із порушенням правил безпеки руху і експлуатації транспорту.....	580
--	-----

§2. Особливості порушення кримінальних справ за ознаками дорожньо-транспортних пригод і початкового етапу розслідування.....	584
§3. Особливості наступного етапу розслідування злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту	588
§4. Особливості тактики проведення окремих слід- чих дій у справах про злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту.....	590
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	599

ГЛАВА 30 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ НЕЗАКОННИМ ОБІГОМ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

§1. Криміналістична характеристика злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засо- бів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів	600
§2. Особливості порушення кримінальних справ про незаконний обіг наркотичних засобів, психотроп- них речовин, їх аналогів і прекурсорів і початкового етапу розслідування.....	608
§3. Особливості наступного етапу розслідування незаконно- го обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.....	613
§4. Особливості тактики проведення окремих слід- чих дій у справах про незаконний обіг наркотич- них засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.....	616
Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....	621

ГЛАВА 31 МЕТОДИКА РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРІВ, СИСТЕМ ТА КОМП'ЮТЕРНИХ МЕРЕЖ

§1. Криміналістична характеристика комп'ютерних злочинів	622
§2. Особливості порушення кримінальних справ про використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і початкового етапу розслідування.....	627
§3. Особливості наступного етапу розслідування використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж.....	628

<i>§4. Особливості тактики проведення окремих слідчих дій у справах про використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж.....</i>	<i>631</i>
---	------------

<i>Питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань.....</i>	<i>638</i>
--	------------

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК

<i>До розділу I «Теоретико-методологічні засади криміналістики»</i>	<i>639</i>
---	------------

<i>До розділу II «Криміналістична техніка»</i>	<i>641</i>
--	------------

<i>До розділу III «Криміналістична тактика»</i>	<i>643</i>
---	------------

<i>До розділу IV «Криміналістична методика».....</i>	<i>644</i>
--	------------

<i>ПРЕДМЕТНИЙ ПОКАЖЧИК.....</i>	<i>649</i>
---------------------------------	------------

ПЕРЕДМОВА

Підручник підготовлено колективом авторів відповідно до програми курсу навчальної дисципліни «Криміналістика» у вищих навчальних закладах системи МВС України. Викладено теоретичні положення і практичні рекомендації щодо розслідування і попередження злочинів, які разом з іншими дисциплінами кримінально-правового циклу становлять основу професійної підготовки фахівців для підрозділів слідства і дізнання, а також інших служб органів внутрішніх справ.

Протягом більш ніж вікового розвитку криміналістика пройшла складний шлях розвитку і на даний час є злагодженою системою знань, яка посідає чільне місце у системі професійної підготовки фахівця-правника. Виявлення, розслідування і попередження злочинів – це, перш за все, глибока аналітична робота, яка вимагає використання знань з різних наук. Входячи у блок кримінально-правових наук, криміналістика відіграє важливу роль у професійній підготовці фахівців для правоохоронних органів. По-перше, криміналістика, як прикладна наука, націлена на формування системи знань і практичних умінь, необхідних для розслідування злочинів. У результаті вивчення криміналістики випускник юридичного вищого навчального закладу повинен: 1) *знати*: види слідів злочинів, механізм їх утворення; правила виявлення, фіксації, вилучення, аналізу слідів злочину – джерел доказів та їх використання для висунення версій і вирішення завдань розслідування тощо; 2) *уміти*: використовувати криміналістичну техніку з метою виявлення, фіксації та вилучення слідів злочину – джерел доказів; використовувати тактичні прийоми проведення слідчих дій; планувати та організовувати розслідування злочинів окремих видів тощо. По-друге, криміналістика виступає каналом впровадження у практичну діяльність правоохоронних органів нормативно-правових приписів і концептуальних положень кримінального права, кримінального процесу, кримінології.

Підручник структуровано на розділи, глави і параграфи. У розділі «Теоретико-методологічні засади криміналістики» знайшла відображення історія криміналістики, визначено її предмет, завдання і методи, зв'язок із суміжними науками, система криміналістики. У розділі розкрито зміст окремих криміналістичних теорій (діагностики та ідентифікації, версій і прогнозування, використання спеціальних знань та ін.).

У розділі «Криміналістична техніка» сформульовано теоретичні положення і практичні рекомендації щодо використання при розслідуванні злочинів фотографій, звуко- і відеозапису та процесуального оформлення їх результатів. Окрім того, викладено теоретичні положення, засоби і прийоми криміналістичного дослідження слідів-відображень, зброї та слідів її використання, документів та ін.

У розділі «Криміналістична тактика» надано визначення понять тактичного завдання розслідування, тактичного прийому, тактичної операції, слідчої ситуації, тактичного рішення, тактичного ризику. Сформульовано принципи слідчої тактики як критерії допустимості та ефективності використання тактичних прийомів при розслідуванні злочинів. Детально розглянуті питання підготовки і проведення окремих слідчих дій (огляду, допиту, пред'явлення для впізнання та ін.).

Розділ «Криміналістична методика» містить загальні теоретичні положення (криміналістична характеристика злочинів, початковий і наступний етап розслідування, профілактична діяльність слідчого, планування та організація розслідування), а також виклад окремих методик розслідування вбивств, звалтувань, крадіжок, грабежів і розбоїв, шахрайств та інших видів злочинів.

Кожна глава підручника, яка входить до певного розділу, містить питання і завдання для самоперевірки та контролю засвоєння знань, які покликані забезпечити більш ефективне опрацювання курсантом (студентом) навчального матеріалу у процесі самостійної роботи. Такі контрольні питання та завдання мають сприяти формуванню практичних навичок логічного мислення. З метою пояснення і доповнення окремих викладених у підручнику положень використано ілюстрації і довідковий матеріал фотозображення, таблиці, схеми) для формування образного уявлення про об'єкти, що вивчаються. Підручник містить бібліографічний список – перелік основної використаної та рекомендованої літератури для поглибленого вивчення курсу. Також наведено предметний покажчик, який покликаний полегшити користування підручником.

Підручник адресований, перш за все, курсантам і студентам вищих навчальних закладів системи МВС України, але може бути використаний також в інших вищих юридичних навчальних закладах, працівниками правоохоронних органів, ад'юнктами, викладачами і науковцями.

Авторський колектив висловлює щирю подяку всім, хто надав допомогу у підготовці підручника, а також буде вдячний читачам за їх відгуки, зауваження та побажання.

К 82 **Криміналістика** : підручник / [В. Д. Берназ В. В. Бірюков, А. Ф. Волобуєв] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Х. : ХНУВС, 2011. – 665 с. : іл. – (Бібліотека слідства та дізнання).

ISBN 978-966-610-158-0

Підручник підготовлений на основі навчальної програми «Криміналістика», затвердженої для вищих навчальних закладів МВС України, і відображає сучасний стан криміналістики як науки і навчальної дисципліни. Викладені основні теоретичні положення криміналістики і практичні рекомендації з розслідування злочинів, зорієнтовані на підготовку фахівців для підрозділів слідства і дізнання.

Для курсантів, студентів, ад'юнктів і викладачів вищих навчальних закладів МВС України. Може бути використаний в інших ВУЗах, а також практичними працівниками правоохоронних органів.

УДК 343.98(477)(075.8)

ББК 67.9(4УКР)62я73

Навчальне видання

Бібліотека слідства та дізнання

Колектив авторів:

Берназ Василь Дмитрович

Бірюков Валерій Васильович

Волобуєв Анатолій Федотович та ін.

Криміналістика

Підручник

Редагування *Т. Д. Мельник*

Комп'ютерне верстання *А. С. Тяпкіна, А. О. Зозулі*

Формат 60x84/16. Ум.-друк.арк. 38,97. Обл.-вид.арк. 32,78.

Тираж 120 пр. Зам. № 2010-14.

Видавець і виготовлювач –

Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. 50-річчя СРСР, 27, м. Харків, 61080

Свідцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.